

בעוסקי בסוגיית קו התאריך, נתעוררו לי כמה דברים, והנני שוטחם לפני הת"ח המבינים בזה, מה שלא הובן לי לקוצר דעתי. ואקדים שכל הנידון הוא לא להלכה ולא למעשה, רק בדרך לימוד הסוגיא, ופשיטא שהלכה למעשה אין לנו אחר דברי מרן ולא כלום, בין לענין 'צומו בחמישי' ואפילו לענין 'אכלו ברביעי', רק כדרכה של תורה באתי לדון את ריהטת הדברים ופשטות ההבנה בהם. ועל כן אין להקשות עלי או להוכיח כמוני או שלא כמוני, לא מדברי החזו"א וכל שכן שלא מדברי פחותים ממנו, או ליישב את כוונת החזו"א [שאינו צריך לדידי כמובן], שלא באתי אלא לדון אחר פשטות דברי הראשונים כפי קוצר דעתי, ועל כך אחפוץ לשמוע אם טעיתי בדברים מצד עצמם, ומי שיעמידני על האמת אודה לו עד מאוד והוא רבי אלופי ומיודעי.

ישראל כהן 050-4147014
5705784@gmail.com

דברי היסוד עולם

א. היסוד עולם מביא מחלוקת אם הימים מתחילים בקצה מזרח, כדעת שלושה קדמונים, או בירושלים כדעת שני ראשונים [הכוזרי והמאור], והוא נוקט כדעה הראשונה. הבנתו היא שהראשונים הנ"ל סוברים שהימים מתחילים בירושלים, ולכן תמה עליהם בשתי קושיות: 1. שאי אפשר שיתחילו בירושלים שאם כן אין היום נגמר בקצה מזרח ואין זה י"ח שעות; 2. שאם כן נמצא שמחלקים הישוב את לשני ימים. ברור שאחר שאי אפשר להבין בדבריהם כמו שהבין [ובכלל **תימה איך הבין כך אחר שמפורש בכוזרי ששבת דמשק מקדימה לשבת ירושלים וכו' ועוד ועוד**], אין מחלוקת בדבר. וכל זה כבר אמר החזו"א והוא פשוט.

ב. מה שגרם לו ליסו"ע לטעות בהבנתם, היה גם זה שהבין בדבריהם כי 'קצה מזרח' היינו צידו המערבי של הקו, שהלא כתבו 'יושבי קצה מזרח' ומצידו המזרחי הוא ים, ועל כרחך הכוונה לצידו המערבי. אמנם בעל כרחך שכוונתם לצידו המזרחי של הקו, ו'יושבי' לאו דוקא, אלא שרצו לסבר את האוזן; ולסוברים שהקו חולק יבשה, מיושב קצת יותר.

ג. החזו"א קיבל למוכרחת את טענת היסו"ע שאין חולקים יבשה, וחידש את דין הגרירה. ואף שביסו"ע כך נראה מתוך מה שכתב, אך בדעת בעל המאור אין הכרח לומר כן מצד עצם דבריו אלא מכח הסברא עצמה. ולפנ"י היה מקום לדון ולומר שסברא זו אינה כה מוכרחת, עד כדי לחדש מזה דין הנוגע לחיובי מיתות ב"ד בשמירת שבת באיזורים ענקיים. [והיום שראשנו נעשה 'ראש מדעי' ויודעים אנו מכל מיני פלאים שיש בתבל כמו שבקטבים יש ימים ארוכים וכו', וגם שם לדעות שונות מתחלף היום לא על ידי זריחה ושקיעה, באמת קשה עלינו להבין את ההכרח בסברא זו, שהרי הקו קיים באיזה מקום, ביבשה או בים או ביניהם, ושם ודאי שיארע השגעון וההיתול שתיאר היסו"ע, ואם כן יש לשאול מה נורא הדבר בכל זה]. ומכל מקום ראיתי אומרים שמסתבר הוא שלא תנתן התורה למדענים ויהיה הקו בישוב, שהוא דבר שאי אפשר למדוד.

ד. ובאמת, שלפי שמה שאכתוב באות ח' שהיסוד עולם חשב שהיום מתחיל בקצה מזרח ומסתיים בקצה מערב והשאר הוא ענין לדגי הים, א"ש היטב, **שגם הוא עצמו לא הוקשה לו השגעון וההיתול אלא בגלל שחשב שאפשר להמנע מקו תאריך בכלל.**

ה. עוד קשה, אם נאמר שלדעת הבעל המאור גוררים את כל היבשה לתוך הקו, הלא חסר כל זאת בדבריו, דבר שיש לו נפק"מ עצומה לשטחים ענקיים ביותר, והיה עליו לכתוב כן. והרי אין לומר שהבעל המאור היה קצרן בדברים, שהלא טרח לבאר הכל באריכות גדולה מאוד, ויצא גם חוץ למה שנצרך לו, ואף על פי כן ענין חשוב כזה לא מצא לכתוב אפילו ברמז קל. זוהי תימה גדולה מאוד. וכמובן שלהלכה אין לנו אלא דברי מרן, בין להקל ובין להחמיר, אבל בלומדנו הסוגיא לעצמנו, מותר לנו לתמוה בזה כדרכה של תורה.

ו. בעצם סברת הגרירה היה מקום לצדד סברות אחרות, כמו לגבי יפן שכיון שהיא איים ליד עיקר היבשת, שאף היא נגררת, או לאידך גיסא שאין אוסטרליה נגררת, שהגרירה היא ביבשות ולא במה שבתוך הקו, ואף החזו"א גופא מתחילה לא היה ברירא ליה דבר זה. ומכל מקום לבסוף הכריע ברוחב דעתו כפי הידוע. ומכל מקום מצד עצם הסברא היה מקום לדון בפרטי הדבר.

דעת היסוד עולם [ור' חסאן והריב"ב והראב"ח]

ז. בדעת היסוד עולם [והקדמונים שהביא] ברור שהקו הוא קו מציאותי המוסכם על הגויים, ואינו איזה ענין דיני. שכתב כמה פעמים שמה שהקו מתחיל בקצה מזרח הוא מוסכם על האומות [ראה להלן בסוף הדברים]. ותמה אני אם אפשר לנטות מזה.

ח. עוד מוכח ביסוד עולם למעיין בדבריו היטב, שענין הימים אינו תלוי בקו כלל, ולא בא לתת להם התחלה וסוף [אלא להפקיע מהראשונים הנ"ל הסוברים שהוא בירושלים]. שלדעתו הימים מתחילים בקצה מזרח ומסתיימים אחר י"ב שעות בקצה מערב. וכל הים הגדול והענק בלי שום יבשת [לדעתו] שנמצא בין קצה מערב לקצה מזרח, לא קבע לו שם של יום, לפי שהוא ענין לדגי הים בלבד. ברור לפי הבנה זו שספינה שהיא נוסעת מקצה מזרח מזרחה או מקצה מערב מערבה, נוהגת במזרח כמזרח ובמערב כמערב [שהרי גם בזמנו נסעו ספינות קצת לכאן או לכאן למרחק קטן]. וברור לפי זה שאיים שבמזרח דינם כמזרח ובמערב דינם כמערב. והדברים מוכיחים כן מצד עצמם, וכן למד בדבריו הנחמד ונעים, וכן הוא נכון אף אם לא אמר כן [כי העירוני שאין זה ברור בדבריו שכן הוא נוקט במסקנתו, ולא עיינתי בזה עדיין]. ובדברים אלו מתיישב היטב מה שתמה על השגוען וההיתול, כדלעיל אות ד'. והנני עני שואל, האם יש פירכא להבנה זו מתוך דבריו גופא?

ט. עוד מבואר ביסוד עולם ובראב"ח [בכת"י] שמקצה מזרח עד ירושלים 114 מעלות. ולפי זה ברור שבאומרם קצה מזרח כוונתם לכך. וידוע שכן היתה תמונת העולם אז, והאומר 'קצה מזרח' מתכוון לקצה זה. וכל זה כולל את איי יפן. אלא אם כן נימא שטעו, וסברו שעד שם מגיעה היבשת עצמה [וכנראה כן היא האמת שכך סברו, על פי המפות ששרדו מאז וראיתי אומרים שכל התוכנים בשנים ההן כתבו שבין ירושלים לבבל 14 מעלות שהן 56 דקות]. ומכל מקום מנלן שאם היו יודעים מאיי יפן, שהיו מקצרים את קצה המזרח עד גבול היבשת ולא היו מכלילים אותם בפנים?

י. מהמבואר באות ז', ומהמבואר באות ח', ומהמבואר באות ט', מכל אחד לבדו, מוכח ש'קצה מזרח' לא בא לאפוקי יפן. שאם ידעו מיפן, ודאי הכניסו אותה בתוך הקו, שהרי האומות ודאי לא חילקו בזה, ואם לא ידעו מיפן, הרי ודאי אם היו יודעים היו מכניסים, שהעיקר אצלם תחילת הישוב ולא תחילת היבשת. ולעצם ידיעת יפן בזמנם, ראה גם להלן אות יד' [אמנם שם מדובר על ידיעת מאורעות המזרח ולא על המפה].

יא. ואם נכון מה שנאמר באות הקודמת, הרי שהיום שידוע שיש איים בכל מקום ומקום, נתבטלה עיקר סברתם לכאורה. ואמנם היו ת"ח שהלכו לפי 'רוח הדברים', דהיינו לפי הלך המחשבה של אותם קדמונים שיש לחפש את 'תחילת היישוב', וקבעוה אי שם בין גושי היבשות הגדולים אמריקה/אסיה. וכיו"ב מבואר בעלה יונה [כוונתי היא להקדמה למאמר שם]. ואם נאמר שעדיין אין אפשרות להגדיר מהי תחילת הישוב, כי סוף סוף יש איים בכל הכיוונים וגם בהם יש להתחשב, אזי יש לנו לעזוב את רעיון 'תחילת הישוב' ולהתייחס לשאלה בצורה שונה, היינו לו יצוייר שכל הכדור היה יבשה ומיושב בכל עבריו וצדדיו בלא שום ים כלל, איהו מקום הקו, ולכאורה לא היה לנו מנוס אלא לומר כסברת הגרימ"ט שחולקים את הכדור מירושלים חצי לכאן וחצי לכאן [שכבר כתבתי שכסברא בעלמא אין זה מופקע אלא שהוא הפליג להכריח את הראשונים לסבור כמותו], או לפלפל על תליית המאורות היכן היתה, ועל פי זה לקבוע.

דעת הכוזרי והבעל המאור

יב. בכוזרי ובעל המאור מבואר שהקו הוא 90 מעלות מירושלים, והוא על שפת האוקיינוס. וקשה שאינו כן. ויישב החזו"א שהכוונה לקו הרוחב של ירושלים [או למקום הקצר ביותר של היבשת]. ואכן זהו לשון המאור, שעושים קו על ירושלים וכו'. אמנם קשה שיש שם 4 מעלות פחות מ-90 מעלות, ויישב החזו"א בג' אופנים. וכתב החזו"א שלא הסוגיא הביאתם לחידוש זה, אלא כך היה מקובל בידם, כמוכח בראב"ד. ולכאורה אם מדובר בקו דיני [שאינו דבר מציאותי] צריך בזה קבלה דור אחר דור עד חז"ל, כי אין בזה לכאורה שום סברא חיצונה שילמדה הראשונים מעצמם. ולדעת החזון איש אפשר שאכן כך הוא.

יג. ברור לאין חולק שהמפה שעמדה לפני בעל המאור לא היתה נכונה, מדכתב שמירושלים מערבה 90 מעלות, ומדכתב שהמרחק לבבל 'אינו שתי שעות שלימות' ובאמת אינו גם שעה אחת ועוד הרבה פחות מזה עד 35 דקות. וכן גם המפה שהיתה לפני היסו"ע ושא"ר, והן מפות בטלמיס, לא היו מדוייקות [אבל יותר מדוייקות מהמפות שהיו לפני בעל המאור, וראה לעיל אות ט]. וכבר הערתי במקום אחר מנידון רבינו פטר ורבינו תם בתוספות בגיטין (ח). ובתוספות הרא"ש שם.

יד. ואגב אכתוב כי גם הידיעות על הארצות במזרח לא הגיעו לאירופה עד שנים מאוחרות, כמו ששמעתי מהידועים [ומפורסם שהראשון להודיע ענייני המזרח היה הנוסע 'מרקו פולו' שהיה אחרי זמן בעל המאור וגם הוא נחשד שמה שסיפר לא ראה אלא שמע ובאמת לא הגיע עד עומק המזרח]. ואודות ידיעותיהם על המזרח, יעויין גם ברמב"ן בשער הגמול

[במהדורת מערבא הוא פ"ד אות ג, עמוד כ], ואין מגלין אלא לצנועין. [ושמעתי, וצריך בדיקה, שגם דברי הבעל המאור שעד שם הגיעה מלכות פרס בימי שבור מלכא, והיינו שהגיעה לפחות עד שנחאי, אינה מתאימה למה שידוע, וצ"ע].

טו. בכוזרי מבואר שהמלך הגוי שואל את החבר מדוע הימים מתחילים בקצה מזרח, אחר שהם תלויים בארץ ישראל. וודאי שלא התכוון הגוי לאיזו דין או הלכה, אלא שכך היא המציאות. [ונכון הוא גם אם נימא שכל הספר הוא משל, וידוע הנידון בזה, לפי שסוף סוף כך שם ריה"ל בפי הגוי]. ונראה מזה, שגם דבריהם אודות גבול 90 מעלות הוא מפני שלדעתם אחר 90 מעלות הוא גבול הישוב והיבשה, ומשם ואילך הכל הוא רק ים.

טז. ועתה יש לנו שתי אפשרויות:

1. לומר שכל הראשונים כולם סוברים שהגבול הוא קצה מזרח משום שהוא קצה הישוב המציאותי, אלא שהכוזרי ובעל המאור, וכן הראב"ד, סברו שהוא 90 מעלות מירושלים, עקב מפות שנודמנו לידם, והכוזרי והמאור פירשו כך גם בסוגיא, ואילו היסוד עולם סבר שהוא 114 מעלות מירושלים עקב מפות בטלמיוס. ולא היתה שום הלכה קדומה בזה. ולפי זה עתה שבא הרוג ברגליו ויודעים אנו שמירושלים מזרחה יותר מ90 מעלות, נתבטל הפירוש בסוגיא [אף שלא נתבטלה עצם הסברה שהוא בקצה הישוב המציאותי, ורק יש לדון בזה ממה שנתבאר לעיל אות יא].
2. לומר שלכוזרי ולמאור ולראב"ד היתה הלכה קדומה שהקו הוא 90 מעלות. ועל זה קשה מצד כל הדוחקים שבדבר, וכן שנצטרך לומר שהם היחידים שידעו את אותה הלכה קדומה במסורת [שהרי ביסו"ע והקדמונים שהביא, הוכחנו לעיל אותיות ב'-ג'-ד' שלא התכוונו לקו דיני אלא לקו מציאותי]. ועוד, שגם בכוזרי עצמו הוכחנו באות טו' שהכוונה לקו מציאותי המקובל על הגויים.

יז. ומלבד שלאפשרות 1 שבאות הקודמת יש ראייה מדברי הכוזרי שבאות טו', וכן ממה שאין בה את הדוחקים הרבים והקושיות שיש על אפשרות 2, עוד יש ראייה לאפשרות 1 מדברי היסוד עולם שמוכח בדבריו שכך למד בדבריהם, שכאשר הביאם ותמה על דבריהם, נקט בלשונו כ-8 פעמים שלדעתם הימים הוסדו 'על טבור הארץ או על ירושלים'. ולשון זו צ"ב. הנראה בדבריו, שהרי לשיטתו טבור הארץ אינו ירושלים [כאשר מפורש בדבריו בבירור שהוא רחוק משם כדי 1½ שעות בערך], ולכן גם מבלי קושיותיו עליהם, היה אפשר לו להשיג בדבריהם אינם מכוונים עם המפה. אלא שאין בזה תפיסה, שאפשר להעתיק את דבריהם על טבור הארץ [ובפרט שהם כתבו שחשבון המולדות נוסד על ירושלים והלא דעתו היא שנוסד על טבור הארץ]. ולכן ציין רק זאת, שדבריהם יכולים להיות על זה או על זה. וזה בגלל שלמד שגם הם לא התכוונו לקו של 90 מעלות אלא בגלל שסברו שזהו הגבול מן הקצה ממש, ולכן לשיטתו יהיו נכונים דבריהם על טבור הארץ.

דברי היסוד עולם

להלן דברי היסוד עולם לפי סדרם, ובשילוב קטעים מלשונו [במודגש], ולאחר מכן יובאו עיקרי דבריו בקיצור:

יש לברר איך הוא סדר קריאת הימים במקומות הישוב שמקצה מזרח עד קצה מערב, שיש לדון באופן שהשמש כנגד טבור הים [היינו באמצע תחתית הכדור], ואז השקיעה במערב והזריחה במזרח וחצות הלילה בטבור הארץ [היינו באמצע היישוב], שאמנם השקיעה במערב היא שקיעת יום שיש, וחצות הלילה בטבור הארץ היא חצות ליל שבת, אולם יש לברר האם גם הזריחה בקצה המזרח היא זריחת יום שבת, 'כדעת ר' חסאן הדיין ז"ל ור' יצחק בר ברוך ז"ל ור' אברהם בר חייא ז"ל וכמה אחרים עוד זולתם, וכמו שהסכימו על זה חכמי האומות ששמו להם לידע על פי עיונם ולכוון עיתי הלכות [הליקויים] ושאר אותות צבא השמים במקומות הארץ, רצה לומר שכל אלו מסכימים כאחד ואומרים שבקצה מזרח יתחיל כל יום ויום מימי השבוע להקרא בשמו תחילה, ואחריו יקרא בפי בני שאר המקומות זה אחר זה על הסדר עד קצה מערב', הן לפי סדר הימים שלנו שהוא מהשקיעה והן לפי סדר הימים של האומות שהוא מהזריחה, 'עד שהוא נקרא בפי קצה בני מערב באחרונה כלומר לאחר שתים עשרה שעות משהתחיל להקרא בפי בני קצה מזרח בראשונה', ולפי דברים אלו האמיתיים הבוקר הנ"ל הוא בוקר יום השבת. או שמא נאמר כי בוקר זה הוא בוקר יום שיש, כדעת הכוזרי והמאור שדבריהם שוים או קרובים מאוד. והוא מעתיק את דבריהם, ומסיים:

ואתה אם תתבונן ותשים לבך לדברי שני האנשים האלה במה שכתבו בחיבוריהם בזה הענין, תראה שדעתם היא כי **ירושלים או טבור הארץ**, היא התחלת כל קריאת כל יום ויום מימי השבוע בשמו, כי סוף קריאתו הוא כל בקצה המזרח. והמשל לסברתם הוא יום שבת, כי **לבני ירושלים או לבני טבור הארץ** הוא נכנס יום השבת בראשונה, ולאחר שש שעות מכאן הוא נכנס לבני קצה מערב, ולאחר ששה שעות שלישיות הוא נכנס לבני קצה מזרח באחרונה, ולשם, רצה לומר בקצה מזרח, יכל לו קריאת שם היום ויתום [יסייג].

ועתה ראה איך הוא סברתם זו נעקרת מאליו, הואיל ואין לה שום טעם או עיקר.

וזה, כי באמת ברגע חצות יום שבת **בטבור הארץ**, בעת יומם [יממה] אז הם עומדים כל בני הישוב [כלומר שבעת זו עומדים כל בני הישוב ביממה אחת] זולתי בני קצה מזרח [ש]הוא להם [אז] תחילת ליל שבת לפי סברתם [של הכוזרי ובעל המאור]. וכל בני חצי ישוב המערבי לדבריהם, וכן הוא לפי האמת [כי בזה הכל מודים וכן הוא הנכון שכל חצי הישוב המערבי], [עומד אז] ביומם של יום שבת, וקודם חצות ממנו הם עומדים אז כולם [שהרי החמה מעל טבור הארץ, ובני הישוב המערבי רואים אותה קודם חצות היום שלהם]. ויאות לנו אז עתה לשאול אותם [את הכוזרי ובעל המאור] על בני חצי הישוב המזרחי, שיאמרו לנו באיזה יומם הם עומדים אז. ואם יאמרו כי ביום שבת ולאחר חצות היום ממנו הם עומדים אז כולם, וכך הוא האמת [כי גם דעת היסוד עולם כן], הנה יכחישו עצמם במה שיסדו כי בכדי י"ח שעות יתחיל היום להקרא בשמו **בטבור הארץ או בירושלים** קודם שייקרא בקצה מזרח, הואיל והם יודו שקודם זרחה להם החמה ביום זה וכן בכל יום בקצה מזרח משזרחה במקומות חצי הישוב המזרחי הזה. [כלומר, אם הם יודו שאצל החצי המזרחי יום שבת, נמצא שהיום אינו מתחיל בטבור הארץ או בירושלים קודם שהוא מגיע לקצה מזרח, שהרי הם מודים שהזריחה בקצה מזרח קודמת לזריחה בחצי הישוב המזרחי, ואם חצי הישוב המזרחי קודם לירושלים ולטבור הארץ, על כרחך שקצה מזרח קודם לו וממילא הוא קודם גם לירושלים ולטבור הארץ].

ועוד הם מכחישים את עצמם במה שאמרו כי **מטבור הארץ או מירושלים** היא התחלת קריאת היום בשמו, הואיל ו[אם נשאלם יאמרו ש]בני חצי ישוב המזרחי הזה הם עומדים אז באחר חצות יום שבת [שהרי השמש מעל טבור הארץ ונמצא שאצלם כבר אחר הצהריים של שבת], **ובני טבור [הארץ]** הם עומדים ברגע חצות יום שבת לפי ההצעה הזאת. [כלומר, שנמצא שחצי הכדור המזרחי קודם לבני טבור הארץ, ואין היום מתחיל מטבור הארץ].

ואם יחזרו לומר כי ביומם של יום שיש הם עומדים, אז כל בני חצי הישוב המזרחי האלו כך יאות להם לומר לפי סברתם [שאינן להפריד את קצה מזרח משאר חצי הישוב המזרחי], וכי השבת לא יכנס להם עד שתשתקע החמה במקום מקום מהם, הנה יכחישו עצמם כמו כן במה שאמרו כי בקצה מזרח יכלה לו קריאת כל יום ויום מימי השבוע בשמו ויתום.

או [אפשרות שלישית ש]יאמרו שהשבת לא יכנס לבני חצי ישוב המזרחי לא קודם שיכנס **בטבור הארץ ולבני ירושלים** ולא לאחר מכאן, וזהו שקר והתול גדול [שאיך יתכן שלא יקדים ולא יאחר].

ועוד יש לטעון בזה ולומר [לפי מה שכתבו שתחילת הימים מירושלים או טבור הארץ והיינו שחצי הישוב המזרחי מאחר להם], איך יתכן שיהיה לוי השוכן במקום **טבור הארץ** עומד עתה בחצות יום שבת, ויכפור בו יהודה שכנו הרחוק מעט קט לצד מזרח ויאמר, לא כי אלא ביומם של אתמול אנו עומדים. היש בעולם שגוען והיתול כמו זה. והיסוד עולם ממשיך, שהוא אומר באופן כללי, כי אי אפשר בשום אופן שבני אדם הנמצאים ביממה אחת ורואים את החמה כאחת, שיהיה לזה יום אחד ולזה יום אחר, יום האתמול או יום המחר, בין לפי מה שאנו סוברים שהיום מתחיל מן הלילה, ובין לפי האומות שהיום מתחיל מהבוקר. ואפשר רק שבמזרח יהיה ליל שבת ובמערב יום שיש, וכן אפשר שלשניהם יהיה יום שבת לזה יום ולזה לילה.

והרבה יש לתמוה על האנשים האלה, איך השתדלו לתת סדר נכון לפי סברתם לרגי הים הגדול בקריאת ימי השבוע, ונלאו כל כך וקצרה ידם לתת אותו לבני חצי הישוב המזרחי כולם. וכל השיבוש והבלבול הזה אירע להם, לפי שסברו כי התחלת קריאת כל יום מימי השבוע הוא ממקום אחר זולתי מקצה המזרח, [ו]שסוף גבול קריאתו הוא ותם במקום אחר זולתי קצה מערב.

ואחר כך מאריך מאוד להסביר שהיום מתחיל מקצה מזרח, ונמשך עד קצה מערב ושם הוא מסתיים, והיינו שיום השבת הוא ל"ו שעות, שהם כ"ד שעות ועוד י"ב שעות של הפרשי השעות בין יושבי קצה מזרח ליושבי קצה מערב. **וכן היא גם הסכמת האומות** [כמו שפתח].

סיכום דבריו

יש לברר היכן הוא תחילת היום, אם בקצה מזרח כדעת רבי חסאן הדיין ורבי יצחק ברבי ברוך ורבי אברהם בר חייא, או שהוא במקום אחר כדעת הכוזרי ובעל המאור שאמרו שטבור הארץ או ירושלים הם תחילת קריאת הימים, והם קודמים לקצה מזרח ב"ח שעות. והנה דעתם אינה נכונה. כי אם נשאל אותם כאשר השמש נוכח טבור הארץ ולבני חצי הישוב המערבי הוא יום שבת, איזה יום הוא לבני חצי הישוב המזרחי, כל מה שיענו לא יהיה מתאים לדבריהם.

א. אם יענו שהוא יום שבת, הרי שגם בקצה מזרח הוא כן, שאי אפשר להפריד את קצה המזרח מן המזרח, ונמצא שהרי זה שלא כדבריהם בשני דברים [שהם אחד]: א. קצה מזרח מקדים לטבור הארץ ולירושלים, ולא כדבריהם שהוא מאוחר לו. ב. אין תחילת הימים מטבור הארץ וירושלים. ב. אם יענו שחצי הכדור המזרחי מאחר את חצי הכדור המערבי, והיום מתחיל בטבור הארץ וירושלים, הרי שאין סוף הימים י"ח שעות אחר טבור הארץ וירושלים, אלא כ"ד שעות אחריהם. ג. אם יענו שחצי הישוב לא מקדים ולא מאחר, זהו דבר שאי אפשר כמובן.

ועוד קשה אם נאמר שתחילת הימים מטבור הארץ או ירושלים, איך יתכן שאצל אדם הנמצא בטבור הארץ יום שבת, ואצל שכנו שהוא מעט מזרחה ממנו הוא יום שישי. ואי אפשר ששני שכנים יתחלקו ביניהם בימים.

והדבר תימה, שהם טרחו לתת שמות לימים שאין להם נפק"מ אלא לדגי הים, כלומר לכל האוקיינוס שתחת הכדור, וקבעו שהיום שם מתאחר לירושלים, ולא הצליחו לקבוע מה קורה לבני חצי הישוב המזרחי.